

УДК 378.147: [373.3: 81]

Киричок І. І.

ORCID: 0000-0002-8376-9688

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, початкової освіти та освітнього менеджменту, Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя (Ніжин, Україна), E-mail: innakiricek700@gmail.com

Тонконог І. В.

ORCID: 0000-0001-8488-8526

Кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу, Київський національний торговельно-економічний університет (Київ, Україна), E-mail: i.tonkonog@knu.edu.ua

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Мета роботи – обґрунтувати педагогічні технології формування риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Методологія: Використано теоретичні методи: описово-аналітичний (аналіз психолого-педагогічної, філософської, лінгвістичної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів з проблеми); соціально-педагогічний метод (спостереження за процесом формування риторичної компетентності майбутніх учителів початкових класів під час педагогічної практики).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автори з урахуванням основних наукових підходів до визначення поняття «риторична компетентність» пропонують власне: здатність до створення, виконання та реконструкції задуму та самоаналізу його втілення авторсько-адресних, усних або письмових, монологічних або діалогічних текстів різних жанрів на певну тему з урахуванням мети і ситуації публічної промови.

Досвід спостереження уроків студентів під час педагогічної практики у початковій школі та їхні усні відповіді на семінарських заняттях з курсів фахових методик переконали авторів в тому, що у більшості з них недостатньо сформований рівень риторичної компетентності. Запропоновано методичну систему поетапного формування риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, яка включає такі 3 етапи: перший етап – формування комунікативно-мовленнєвих (базових) і риторичних (вміння вищого рівня) умінь, що включає комплекс мовних вправ з використанням комічних мовленнєвих жанрів; другий етап – розвиток мовленнєвих (аналітичних, конструктивних, творчих, ситуативно обумовлених специфікою діяльності вчителя початкової школи) умінь з використанням сторітеллінгу 2 типів; третій етап – подальше формування риторичних умінь за допомогою використання прийомів риторизації: риторичних задач, ігор та риторичного аналізу.

Висновки: одним зі шляхів вирішення проблеми підвищення рівня риторичної компетентності майбутніх учителів початкової школи є активне використання у освітньому процесі вишу сторітеллінгу 2 типів (як розповідання історій викладачем так і створення історій студентами), прийомів риторизації (риторичні задачі, риторичний аналіз та риторичні ігри), тактики комічного впливу (в дидактичних і демонстраційних цілях).

Ключові слова: риторична компетентність, майбутній вчитель початкової школи.

Постановка проблеми. Процес очевидних змін, які відбуваються на початку XXI століття в економічній, політичній, духовній, освітній сферах України, гостро ставить перед колективами вищих навчальних закладів необхідність не тільки здійснювати професійне навчання, а й виховувати грамотних, духовно збагачених, національно свідомих фахівців, рівень знань яких відповідав би зростаючим до них вимогам суспільства.

Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2018 р.) [10] визначає важливість комунікативної, мовної й мовленнєвої підготовки майбутніх учителів початкової школи, оскільки обов'язковою умовою успішної навчальної і майбутньої їхньої педагогічної

діяльності є володіння культурою ділового, професійного мовлення, без якого неможлива продуктивна діяльність класовода. Сучасний вчитель початкової школи повинен володіти мовленнєвими стратегіями, комплексом мовленнєвих дій, оскільки йому щоденно доводиться впливати: переконувати школярів, роз'яснювати і коментувати, наводити приклади, звертатися із закликами, показувати негативні наслідки невиконання прохання, доступно пояснювати матеріал на уроці, проводити довірливу бесіду з учнями і батьками, публічно виступати перед великою аудиторією колег. Від обраних педагогом мовних засобів багато в чому залежить, чи будуть такі впливи ефективними.

Успішна педагогічна діяльність можлива за умови, якщо в період навчання у вищому навчальному закладі майбутній педагог здобуде системні знання про мову, риторику як найважливіший інструмент впливу на дитину, які застосовують в педагогічній сфері мовних жанрів, правилах ефективного спілкування, а також навчаться такого спілкування. Саме тому майбутній вчитель початкової школи повинен мати сформовану риторичну компетентність.

На жаль, проблемі формуванню вмін та навичок публічних виступів, ораторському мистецтву приділяється дуже мало уваги у вищих навчальних закладах, які готують працівників освітньої галузі. Зокрема у навчальних планах багатьох ЗВО недостатньо предметів, які цілеспрямовано формують риторичну компетентність педагогів. Окрім того, як показує досвід роботи, на сьогоднішній день майбутні вчителі початкової школи недостатньо володіють комунікативною та риторичною культурою і етикетними нормами комунікативної поведінки.

З цих позицій актуалізується значущість риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, адже саме від засвоєння комплексу знань, умінь та навичок його як оратора щодо підготовки й проголошення переконливої промови, пов'язаних із створенням і практичним використанням у навчальному процесі початкової школи ораторського мистецтва, навичок успішного розв'язання різноманітних навчально-методичних і виховних завдань засобами вмілого педагогічного спілкування, володіння професійним мовленням, нормами мовленнєвої поведінки залежить результативність та ефективність його професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел уможливує висновок: проблема ефективного використання технологій у сучасних наукових розвідках представлена недостатньо, хоча науковці розробляли її окремі аспекти. Сучасні педагоги та лінгводидакти обґрунтували поняття «мовленнєва компетентність» (М. Вашуленко) [4]; «риторична компетенція» (Л. Горобець) [7]; «риторична компетентність» (Н. Голуб) [6]; «мовленнєво-риторична діяльність учителя» (Г. Бондаренко) [3]; «риторична культура» (Я. Білоусова, В. Герман) [2; 5]; «мовленнєва майстерність» (Л. Граудіна) [8]; «професійно-виконавська культура», «педагогічна майстерність» (Г. Сагач) [12]; «мовленнєва культура» (О. Залюбівська) [9].

У працях Є. Тягнирядно [14] визначено педагогічні умови формування риторичних умінь майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки; Я. Білоусовою [2] теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено можливості гуманітарних навчальних дисциплін у формуванні риторичної культури студента-гуманітарія.

Мета статті – визначити та обґрунтувати педагогічні технології формування риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи.

Методологія дослідження. Використано теоретичні методи: описово-аналітичний (аналіз психолого-педагогічної, філософської, лінгвістичної літератури вітчизняних і зарубіжних авторів з проблеми); соціально-педагогічний метод (спостереження за процесом формування риторичної компетентності майбутніх учителів початкових класів під час педагогічної практики).

Наукова новизна дослідження. Риторична компетентність, на наш погляд, – це здатність до створення, виконання та реконструкції задуму та самоаналізу його втілення авторсько-адресних, усних або письмових, монологічних або діалогічних текстів різних жанрів на певну тему з урахуванням мети і ситуації публічної промови.

Досвід спостереження уроків студентів під час педагогічної практики та їхні усні відповіді на семінарських заняттях під час вивчення фахових методик переконують у тому, що у більшості майбутніх учителів початкової школи недостатньо сформований рівень риторичної компетентності. Саме тому вважаємо, що одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є активне використання у освітньому процесі вищу сторітеллінгу 2 типів (як розповідання історій викладачем так і створення історій студентами), прийомів риторизації (риторичні задачі, риторичний аналіз та риторичні ігри), тактики комічного впливу (в дидактичних і демонстраційних цілях).

Формування риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи повинно здійснюватися поетапно: перший етап – формування комунікативно-мовленнєвих (базових) і риторичних (вміння вищого рівня) умінь, що включає комплекс мовних вправ з використанням комічних мовленнєвих жанрів; другий етап – розвиток мовленнєвих (аналітичних, конструктивних, творчих, ситуативно обумовлених специфікою діяльності вчителя початкової школи) умінь з використанням сторітеллінгу 2 типів; третій етап – формування риторичних умінь за допомогою прийомів риторизації: риторичних задач, ігор та риторичного аналізу.

Основні результати дослідження. На думку Л. Баландіної [1], для ефективної мовленнєвої діяльності вчителя необхідно диференціювати такі компетенції (збережено авторську термінологію):

- мовна компетенція – володіння нормами сучасної української мови;
- мовленнєва компетенція – володіння способами формування думок за допомогою мови;
- комунікативна компетенція – вміння вирішувати засобами мови завдання спілкування в конкретних, типових для професійної діяльності комунікативних ситуаціях;
- культурознавча компетенція – володіння нормами етикету, культурою міжнародного спілкування;
- риторична компетенція – здатність створювати, проголошувати і осмислювати текст відповідно до мети і ситуації публічного виступу [1, 104].

Як Т. Горобець [7], вважаємо, що в межах комунікативної компетентності можна виокремити особливий вид компетентності, який є риторичною компетентністю [7, 14]. Риторичну компетентність тлумачать як: сукупність знань і умінь, які визначають сукупність і ефективність стратегії і тактики мови і мовленнєвої поведінки (Н. Голуб) [6]; як найвищий рівень комунікативної компетентності, яка забезпечує риторичну діяльність людини як здатності свідомо відтворювати, виголошувати і рефлексувати авторсько-адресний текст відповідно до мети і ситуації публічної промови (Л. Горобець) [7].

Перший етап формування риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи передбачає розвиток комунікативно-мовленнєвих (базових) і риторичних (вміння вищого рівня) умінь, що включає комплекс мовних вправ з використанням тактик комічного впливу.

Використання викладачем на першому етапі формування риторичної компетентності студентів комічних мовленнєвих жанрів таких як жарт, анекдот, гумористичне оповідання, байка, комічний афоризм та виконання студентами завдань, які передбачають їх створення, сприяє формуванню комунікативно-мовленнєвих і риторичних умінь. Створення, виголошення та реконструкція текстів комічних мовленнєвих жанрів потребує від педагога умінь добирати тематичну лексику, лексико-граматичні засоби для створення тексту з урахуванням адресата та ситуації мовлення, передбачати реакції слухачів на їх виголошення, що є складовими риторичної компетентності.

Як показує реальна шкільна практика, мовленнєві жанри комічного вчителі використовують рідко. Однак педагоги не повною мірою володіють даними жанрами і поверхово використовують їх у своїй роботі. Більшість же вчителів, як показують наші спостереження і анкетування, не знають про ті педагогічні ситуації, де доцільне використання комічних жанрів. Крім того, на жаль, не всі педагоги мають те, що можна назвати «культурою сміху», тобто вміння сміятися тоді, коли це доречно, правильно обирати предмет і об'єкт жартів. Багато з них використовують в якості прийомів впливу не найвищі зразки гумористичних жанрів, хоча в силу специфіки професії учитель початкових класів повинен являти собою комунікативний ідеал, демонструвати ситуативно доречну модель гумористичної мовленнєвої поведінки, яку можуть засвоювати учні.

Вважаємо, що риторична діяльність вчителя початкових класів, яка вимагає розвитку інтелектуально-творчих здібностей учнів і їх почуття гумору, стане більш ефективною, якщо в систему підготовки студентів – майбутніх учителів включити комплекс мовних вправ з використанням тактик комічного впливу, відомості про оригінальні й репродуктивні комічні жанри мовлення як професійно-педагогічні висловлювання - жарти, анекдоти з теми заняття, комічні афоризми і крилаті слова, гумористичні оповідання; з урахуванням цих відомостей визначити обсяг і характер теоретичної інформації, комплекс необхідних понять і умінь для формування, розробити систему методів, прийомів, засобів навчання, практичних завдань, організувати цілеспрямоване формування умінь створювати і використовувати комічні жанри мовлення в типових навчально-мовленнєвих ситуаціях.

Наведемо приклад використання гумористичних жартів, які викладач перетворює на лінгвістичні задачі на заняттях з методики навчання української мови: «Один жартівник написав у листі своєму другові: «У нас у селі багато дерев: троянд, соняшників». А друг не зрозумів жарту і в своїй відповіді обвинуватив автора листа в неуцтві. Яка граматична (пунктуаційна) помилка цього жарту «неука»? Як треба було правильно поставити розділові знаки в цьому реченні?».

З метою розвитку умінь у студентів створювати мовленнєві жанри комічного на заняттях доцільним буде використання комплексу мовних вправ з використанням тактик комічного впливу: 1. Створення гумористичного твору з використанням у ньому мовних засобів комічного та самоаналіз тексту. 2. Створити комічну ситуацію мовлення на уроці української мови, яка спрямована на формування лексичних, граматичних та орфографічних умінь учнів. Наприклад: «Дві дівчинки розмовляють. Одна з них говорить: «Ми з тобою йдемо на прогулянку. Отже, ми прогульники».

Другий етап формування риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи передбачає розвиток мовленнєвих (аналітичних, конструктивних, творчих, ситуативно обумовлених специфікою діяльності вчителя початкової школи) умінь з використанням сторітеллінгу 2 типів.

Оскільки сучасні учні є більше слухачі та глядачі, ніж читачі, утримати їх увагу стає значно складніше. Саме тому техніка сторітеллінгу є однією з таких, які дозволяють вчителю вплинути на дитину емоційно. Головне завдання педагога під час прослуховування історії учнями – допомогти дітям зрозуміти її.

Сторітеллінг (story – історія; telling – розповідати) – це ефективний метод донесення інформації до аудиторії шляхом розповідання смішних, зворушливих або повчальних історій з реальними або вигаданими персонажами. У педагогіці метод сторітеллінгу відомий ще з 90-х рр. ХХ ст. Прикметними є праці А. Сіммонса [13], який доводить, що в процесі сторітеллінгу слухачі вчать творчо мислити, виділяти головне і другорядне, зв'язно висловлювати свої думки. Тому важливо, щоб вчитель стимулював таку діяльність учнів [13, 32].

Вид історії, який використовують у сторітеллінгу, залежить, як правило, від того, для якої саме аудиторії вона призначена. Однак в історії будь-якого виду є кілька ключових принципів, які відрізняють її від викладу фактів: наявність персонажа, інтриги, сюжету. Історії, які можна використовувати в освітньому процесі, вчені поділяють на: історії, написані оратором (учителем); історії, створені аудиторією (учнями).

На заняттях з предмету «Методика навчання літературного читання» майбутніх учителям важливо не тільки розповідати історії, а й формувати вміння їх створювати, оскільки сторітеллінг можна використовувати і як метод навчання, і як метод переконання. Такий спосіб, під час якого студенти самі створюють історії, дозволяє викладачу використовувати діалог з аудиторією (інтерактив) в навчальних цілях. Наприклад, викладач пропонує студентам обрати героя з твору, який вони прочитали, і підготувати невеликий виступ на тему «Який я персонаж?» Виступ має складатися з цікавих фактів про героя, його пригоди, відомості про епоху, в якій він живе. Це дозволить майбутнім учителям більш повно представити час і події, описані в художньому творі, аналізувати і зіставляти можливі факти, продумати структуру публічного виступу, а отже, розвивати комунікативні та мовленнєві вміння і навички, емпатію, емоційний інтелект.

Продумана, цікаво представлена студентом історія, його акторські здібності, вміння перевтілюватися, використання засобів невербальної комунікації – все це допомагає йому дізнатися і краще засвоїти матеріал, сприяє розвитку його особистісних якостей, уяви, творчих здібностей і дозволяє проявити активність і творчість. Саме тому застосування техніки сторітеллінгу на практичних заняттях з методики навчання літературного читання – дієвий метод у формуванні риторичної компетентності студентів.

На третьому етапі формування риторичної компетентності з метою формування риторичних умінь доцільно використовувати прийоми риторизації: риторичні задачі, ігри та риторичний аналіз.

Сучасні методичні дослідження О. Нікульченкової [11], для вирішення завдань підготовки вчителя, який майстерно володіє словом, має сформовану мовленнєву компетентність, пропонують використовувати засоби риторики та інтегрувати риторичні прийоми з предметними знаннями, тобто вводити у освітній процес прийоми риторизації.

У підготовці вчителя початкової школи є базові курси, які формують його мовленнєві вміння та навички: «Методика навчання літературного читання», «Методика навчання української мови», «Теорія та методика ораторського мистецтва у підготовці вчителя початкової школи», «Основи культури та техніки мовлення».

О. Нікульченкова [11] визначає риторизацію механізмом (процесом) переосмислення предмета і способів його викладання, переосмислення організації освітнього процесу як повноцінного діалогового спілкування за канонами риторики [11, 58]. На її думку, «Риторизація – процес перетворення, тобто вдосконалення і розвитку, освітнього процесу в цілому, викладання будь-якої навчальної дисципліни засобами риторичної діяльності учасників процесу» [11, 58].

О. Нікульченкова [11] виділяє такі спеціальні прийоми риторизації, спрямовані на формування комунікативних риторичних умінь: риторичний аналіз тексту, риторична задача, риторична гра [11, 65]. Використання цих прийомів, які доповнюють систему предметних завдань під час вивчення вище зазначених курсів, дозволяє майбутнім учителям початкової школи бути активними суб'єктами комунікативної освітньої діяльності на таких її етапах, як залучення до діяльності, цілепокладання, проєктування дій, здійснення дій, аналіз результатів дій і порівняння їх з поставленими цілями.

Риторична задача – особливий вид комунікативної задачі, в якій відображена мета комунікативної діяльності в певних умовах, результат даної діяльності - аналог результату природної комунікації в міжособистісному середовищі [11, 12]. Риторичний аналіз спрямований на виявлення компонентів мовленнєвої ситуації, тих явищ позамовної дійсності, які впливають на вибір мовцем мовних засобів [11, 65].

У формулюваннях риторичних задач необхідно передбачити здійснення тих чи інших комунікативних дій: наприклад, парної роботи, використання знань про жанри, вивчення яких передбачено програмою з ділової української мови для студентів ВНЗ; поглиблення / розширення компонентів змісту освіти з мови. Окрім того у формулюваннях риторичних задач необхідно пропонувати обставини функціонування різних жанрових різновидів бесіди / діалогу, які можливі лише за умови комунікативної взаємодії двох або декількох авторів висловлювання; у формулюваннях риторичних задач повинно враховуватися, що деякі жанри вимагають особливого мовного втілення, і це доцільно відображати в завданні (у формулюванні риторичної задачі доцільно передбачити етап редагування; казка вимагає особливого жанрового інтонування, тому в формулюванні риторичної задачі доцільно акцентувати увагу на інтонації розповіді та ін.).

Покажемо на прикладах використання прийомів риторизації під час вивчення курсів «Методика навчання української мови» та «Методика навчання літературного читання», зміст яких націлює майбутніх учителів початкової школи на формування вміння в студентів моделювати уроки мови та читання в початковій школі, спрямований на вдосконалення риторичної компетентності вчителя, з одного боку, і мовленнєвого розвитку молодших школярів – з другого, потребує їх узгодження.

Наприклад, при вивченні теми «Методика вивчення синтаксису» доцільно запропонувати майбутнім учителям риторичну задачу «Створення риторичних визначень». Студенти повинні за зразком, який подано викладачем, створити власні визначення розділових знаків у цікавій формі: «Крапка – цвях, забитий в реченні, який надає їм цілісності у тексті»; «Лапки – спіймана в сільце думка, яка може різними шляхами вислизнути від мисливця». Створення риторичних визначень може також бути початковим етапом роботи над складанням і використанням творів різних жанрів на практичних заняттях з курсу.

Доцільним з метою формування риторичної компетентності у майбутніх вчителів під час вивчення курсу «Методика навчання літературного читання» є використання риторичної задачі під час вивчення теми «Методика вивчення оповідань» до твору М. Конончука «Гірка морозиво». Майбутнім учителям потрібно створити промову Петрика на судовому засіданні. Вони будуватимуть свій монолог у парах, відповідаючи на питання: Яка комунікативна мета захисної промови на судовому засіданні? Як можна досягти мети? Які варто прорахувати комунікативні невдачі? Які засоби варто використати?

Послідовність запитань до риторичної задачі допомагає педагогам правильно і послідовно побудувати свою промову, доводити, розмірковувати, робити висновки і узагальнення. У даній ситуації доречні будуть такі питання-завдання: підкажіть одне одному, як треба почати розмову; допоможіть Петрику вибудувати промову – виправдовування; промову-вибачення; поясніть Петрику та переконайте його у аморальності його вчинку.

Важливим у контексті формування риторичної компетентності у майбутніх вчителів є також риторичний аналіз тексту, схемою якого є: жанр промови / тексту, її адресат; тема та мета; врахування в риторичній стратегії аудиторії; ефективність аргументації; композиція промови (її абсолютний початок і кінець, поділ на частини, переходи між ними); правильність, точність, доречність, виразність мови (фактичні, логічні, мовні помилки); комунікативні невдачі, їх причини; доцільність використання тропів і риторичних фігур; засоби вираження мовної агресії (їх допустимість); загальна оцінка промови (переконливість, оригінальність та ін.).

У поданому тексті монолозі-міркуванні до уроку засвоєння нових знань з теми «К. Буличов. Фантастична повість «Подорож Аліси» для учнів 4 класу (позакласне читання)» майбутні вчителі повинні з'ясувати, чи ясно викладені основні положення біографії письменника, чи співвідносяться вони один з одним і чи представлені вони у вигляді змістовних закінчених висловлювань.

«Кір Буличов народився в Москві в 1934 р. Після закінчення школи в 1957 р. він закінчив перекладацький факультет Інституту іноземних мов. Після цього Ігор Можейко їде працювати перекладачем на будівництво в Бірму. Почав писати для журналу «Навколо світу» нариси. Водночас у письменника з'явилися і перші оповідання про Алісу – «Дівчинку, з якою нічого не станеться». К. Буличов захоплювався фантастикою. Докторська дисертація Ігоря Всеволодовича Можейка була присвячена буддизму. Письменник був сходознавцем. А ім'я героїні запозичене ним у своєї дочки».

Під час виконання риторичного аналізу майбутнім учителям слід визначити комунікативну мету монологічної промови вчителя; її ефективність для учнів початкової школи. Студенти будуть передбачати можливі реакції школярів на промову та встановлювати, які лінгвістичні засоби забезпечують її результативність.

Таким чином, систематичне застосування риторичних задач, риторичного аналізу і риторичних ігор на заняттях з курсів «Методика навчання української мови» та «Методика навчання літературного читання» вчить гнучкій, доречній мовленнєвій поведінці, формує вміння враховувати різні обставини спілкування і сприяє: сталому інтересу до предмета; стимулюванню мовно-мислительної діяльності студентів; формуванню їх мовних навичок і культури спілкування; моделюванню будь-якого мовного жанру (прохання, відмова, привітання, твір на задану модель або опорними словами тексту виступу); вмінню самостійно мислити, підйому творчої мовної активності.

Висновки. Формування риторичної компетентності майбутнього вчителя початкової школи повинно здійснюватися під час навчання у ЗВО з використанням педагогічних технологій поетапно. На першому етапі здійснюється формування комунікативно-мовленнєвих (базових) і риторичних (вміння вищого рівня) умінь. Навчання студентів включає комплекс мовних вправ з застосуванням комічних мовленнєвих жанрів (жарт, анекдот, гумористичне оповідання, байка, комічний афоризм). Другий етап формування риторичної компетентності забезпечує розвиток мовленнєвих (аналітичних, конструктивних, творчих, ситуативно обумовлених специфікою діяльності вчителя початкової школи) умінь засобами сторітеллінгу 2 типів (розповідання історій викладачем і створення історій студентами). Третій етап передбачає формування риторичних умінь за допомогою прийомів риторизації: риторичних задач, ігор та риторичного аналізу. *Перспективи подальших розвідок* мають бути спрямовані на дидактичне забезпечення навчального процесу, пов'язаного з розвитком високого рівня загальнонавчальних, міжпредметних когнітивно-комунікативних умінь майбутнього вчителя початкових класів; дослідження рівнів розвитку риторичної компетентності майбутніх учителів; лінгвістичне наповнення жанрових характеристик риторичних текстів (усних і письмових).

References

1. Баландина Л. А., Кураченкова Г. Ф. Риторическая компетенция как основа эффективной деятельности преподавателя вуза. *Гуманитарные науки*. 2012. № 4. С. 102-108.
Balandina, L. A., and Kurachenkova, G. F. (2012). Rytorycheskaia kompetentsyia kak osnova efektyvnoi deiatelnosti prepodavatel'ia vuz'a [Rhetorical competence as the basis of effective activity of the teacher of high school]. *Gumanitarnye nauki – Humanitarian sciences*, 4, 102-108.
2. Білоусова Я. В. Формування риторичної культури студентів гуманітарних факультетів у навчально-виховному процесі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2004. 20 с.
Bilousova J. V. (2004). Formuvannia rytorychnoi kultury studentiv humanitarnykh fakultetiv u navchalno-vykhovnomu protsesi [Formation of rhetorical culture of students of humanities faculties in the educational process]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv, Ukraine.
3. Бондаренко Г. Л. Методичні засади підготовки вчителя початкової школи до мовленнєво-риторичної діяльності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Педагогічні науки*. 2016. № 1 (30). С. 13-18.
Bondarenko, G. L. (2016). Metodychni zasady pidhotovky vchytelia pochatkovoї shkoly do movlennievo-rytorychnoi diialnosti [Methodical bases of preparation of the teacher of elementary school for speech-rhetorical activity]. *Aktual'ni problemy sotsiologii, psikhologii, pedahohiky. Pedahohichni nauky – Actual problems of sociology, psychology, pedagogy. Pedagogical sciences*, 1 (30), 13-18.
4. Вашуленко М. С. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови. В кн. : Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи. Київ : Пед. думка, 2014. С. 126-174.
Vashulenko, M. S. (2014). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv u protsesi navchannia ukrainskoi movy [Formation of communicative competence of junior schoolchildren in the process of learning the Ukrainian language] In: Formuvannia predmetnykh kompetentnostei v uchniv pochatkovoї shkoly [Formation of subject competencies in primary school students]. Kyiv, Ukraine : Ped. dumka.
5. Герман В. В. Риторична культура як основа формування риторичної особистості вчителя. URL : <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/German>
Herman, V. V. (2013). Rytorychna kultura yak osnova formuvannia rytorychnoi osobystosti vchytelia [Rhetorical culture as a basis for the formation of the rhetorical personality of the teacher]. Retrieved from <http://www.enpuir.npu.edu.ua/bitstream/pdf>
6. Голуб Н. Мовленнєві жанри на уроках української мови у 8-9 класах. URL : <http://...lib.iitta.gov.ua>
Golub, N. (2015). Movlennievi zhanry na urokakh ukrainskoi movy u 8-9 klasakh [Speech genres in Ukrainian language lessons in grades 8-9]. Retrieved from <http://...lib.iitta.gov.ua>
7. Горобець Л. Н. Формирование риторической компетенции студентов-нефилологов в системе профессиональной подготовки в педагогическом вузе : автореф. дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. СПб, 2008. 42 с.
Gorobets, L. N. (2008). Formirovanie ritoricheskoi kompetentsii studentov-nefilologov v sisteme professional'noj podgotovki v pedagogicheskoi vuz'e [Formation of rhetorical competence of non-philological students in the system of professional training in a pedagogical university]. *Doctor's thesis*. St. Petersburg, Russia.
8. Граудина Л. К. Культура русской речи : учеб. для вузов. М. : НОРМА, 2003. 560 с.
Graudina, L. K. (2003). Kul'tura russkoi rechi: ucheb. dlya vuzov [Culture of Russian speech: textbook]. Moscow, Russia : NORMA.
9. Залюбівська О. Б. Риторична культура у колі суміжних понять (до питання визначення риторичної культури). *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2012. № 6. URL : <http://visnyk.vntu.edu.ua/article/view/2509/2700>
Zalyubivska, O. B. (2012). Rytorychna kultura u koli sumizhnykh poniat (do pytannia vyznachennia rytorychnoi kultury) [Rhetorical culture in the range of related concepts (on the definition of rhetorical culture)]. *Visnyk Vinnyts'koho politekhnichnoho instytutu – Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute* Retrieved from <http://visnyk.vntu.edu.ua/article/view/2509/2700>
10. Затверджено профстандарт вчителя початкових класів. URL : <http://mon.gov.ua/news/zatverdzh>
Zatverdzheno profstandart vchytelia pochatkovykh klasiv [The professional standard of a primary school teacher has been approved]. Retrieved from <http://mon.gov.ua/news/zatverdzh>
11. Никульченкова Е. В. Формирование коммуникативных универсальных учебных действий младших школьников на основе технологии риторизации : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Москва, 2017. 227 с.
Nikulchenkova, E. V. (2017). Formirovanie kommunikativnykh universal'nykh uchebnykh dejstvij mladshih shkol'nikov na osnove tekhnologii ritorizatsii [Formation of communicative universal educational actions of younger schoolboys on the basis of technology of rhetoricization]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow, Russia.
12. Сагач Г. М. Риторика: навчальний посібник. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. 568 с.
Sagach, G. M. (2000). Rytoryka : navchalnyi posibnyk [Rhetoric]. Kyiv, Ukraine : Vydavnychiy Dim «In Yure».

13. Симмонс А. Как использовать силу историй. Москва : Манн, Иванов и Фербер. 2013. 272 с.
Simmons, A. (2013). *Kak ispol'zovat' silu istorij* [How to use the power of stories]. Moscow, Russia : Mann, Ivanov i Ferber.
14. Тягнирядно Є. В., Яворська Г. Х. Риторичні вміння правників: теорія і практика : монографія. Одеса : ОДУВС, 2009. 224 с.
Tyagniryadno, E. V., and Yavorskaya, G. H. (2009). *Rytorychni vminnia pravnykiv: teoriia i praktyka* [Rhetorical skills of lawyers: theory and practice]. Odessa, Ukraine : ODUVS.

Курчак І.

ORCID: 0000-0002-8376-9688

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Pedagogy, Primary
Education and Educational Management,
Mykola Gogol Nizhyn State University;
(Nizhyn, Ukraine), E-mail: innakiricek700@gmail.com

Тонконог І.

ORCID: 0000-0001-8488-8526

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Foreign Philology and Translation,
Kyiv National University of Trade and Economics
(Kyiv, Ukraine), E-mail: i.tonkonog@knute.edu.ua

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE FORMATION OF RHETORIC COMPETENCE OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER

Article's purpose – to substantiate pedagogical technologies of formation of rhetorical competence of the future primary school teacher.

Methodology: Theoretical methods are used: descriptive-analytical (analysis of psychological-pedagogical, philosophical, linguistic literature of domestic and foreign authors on the problem); socio-pedagogical method (observation of the process of formation of rhetorical competence of future primary school teachers during pedagogical practice).

The scientific novelty of the study is that the authors, taking into account the main scientific approaches to defining the concept of «rhetorical competence» offer their own: the ability to create, implement and reconstruct the idea and self-analysis of its authorial, oral or written, monologue or dialogue texts of different genres on a particular topic, taking into account the purpose and situation of public speech.

The experience of observing students' lessons during pedagogical practice in primary school and their oral answers in seminars on professional methods convinced the authors that most of them have insufficiently developed level of rhetorical competence. That is why the purpose of the study was to substantiate the need to use technologies for the formation of rhetorical competence in the training of future primary school teachers and to create a step-by-step method of this process.

The methodical system of step-by-step formation of rhetorical competence of the future primary school teacher is offered, which includes the following 3 stages: the first stage – the formation of communicative-speech (basic) and rhetorical (skills of the highest level) skills, which includes a set of language exercises using comic speech genres; the second stage – the development of speech (analytical, constructive, creative, situationally determined by the specifics of the primary school teacher) skills using storytelling 2 types; the third stage – further formation of rhetorical skills through the use of rhetorical techniques: rhetorical tasks, games and rhetorical analysis.

Examples of the use of rhetoric techniques in the study of «Methods of teaching Ukrainian language» and «Methods of teaching literary reading», the content of which aims to future primary school teachers to develop the ability to model Ukrainian language and reading lessons in primary school and improve the rhetorical competence of teachers on the one hand, and speech development of junior schoolchildren – on the other.

Conclusions: one of the ways to solve the problem of increasing the level of rhetorical competence of future primary school teachers is the active use in the educational process of higher storytelling 2 types (both storytelling by teachers and creating stories by students), rhetoric techniques (rhetorical tasks, rhetorical analysis and rhetorical games), tactics of comic influence (for didactic and demonstration purposes).

Key words: rhetorical competence, future primary school teacher.

Стаття надійшла до редакції 20.03.2021

Рецензент: доктор педагогічних наук **І. М. Зварич**